

Невен Исаиловић
Историјски институт
Кнеза Михаила 36/II
11000 Београд, Република Србија
neven.isailovic@iib.ac.rs

ЧЕТИРИ ИСПРАВЕ О ПОСЕДИМА ХРВОЈА ВУКЧИЋА У ДУБРОВНИКУ*

Апстракт: У Државном архиву у Дубровнику налазе се и неке, од научника мање коришћене серије као што је *Miscellanea saeculi XV*, у чијој се подсерији *Litterae scriptae dominationi Ragusii* чувају три латинска документа Загребачког каптола, издата на захтев Доротеје Кладушке (касније Брезовичке), ћерке Балше Херцеговића и унуке Хрвоја Вукчића. Ове три исправе представљају изјаве о њеном власништву над кућом, али и земљом и виноградима које су Хрвоје и Балша поседовали у Дубровнику и које су наследили Балшине ћерке. У првом документу (издатом 24. марта 1433) Доротеја се наводи као супруга Шимуна Кладушког, у другом (издатом 6. маја 1434) као његова удовица, а у трећем (од 7. фебруара 1439) као супруга Иваниша (Ивана) Брезовичког. У Дубровнику је сачувано још једно ћирилично писмо, непрецизно датовано у 1434. годину на основу накнадне белешке, због којег се могло сматрати да је Шимун Кладушки био жив и у првој половини 1434. Вероватније је, међутим, да то писмо иде у пару са првом каптолском исправом из 1433. године. На постојање латинских докумената својевремено је указао Сима Ћирковић, након чега су их помињали и користили и неки његови ученици и настављачи, али се они овом приликом први пут у целости критички објављују.

Кључне речи: Хрвоје Вукчић, Балша Херцеговић, Доротеја Кладушка/Брезовичка, Шимун Кладушки, Иваниш (Иван) Брезовички, Хрвојева кућа у Дубровнику, Дубровник, Загребачки каптол, исправе, XV век.

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије *Средњовековне српске земље (13–15. век): политички, привредни, друштвени и правни процеси* (Ев. бр. 177029).

Након што је, утичући на новопостављеног босанског краља Остоју да уступи Дубровнику Сланско приморје почетком 1399. године, Хрвоје Вукчић постао дубровачки властелин, добио је земљишне поседе у Приморју, као и кућу (палату) у самом граду. Поседе у „Новим земљама“ добио је накнадно (1402) и Хрвојев син Балша Херцеговић, такође примљен за дубровачког властелина.¹ Хрвојева кућа имала је буран историјат о коме је доста писано, а целовит, синтетички приказ дао је релативно скоро Срђан Рудић у чланку посвећеном управо наведеној палати.² У великом низу докумената који се тичу овог питања, налазе се и три исправе Загребачког каптола, издате на захтев Доротеје, кћери Балше Херцеговића и унукe Хрвоја Вукчића.³ Исправе је, у фонду мешовите грађе Дубровачког архива који су повремено консултовали и други истраживачи, пронашао Сима Ћирковић, а затим их уступио на коришћење Јелени Мргић и Срђану Рудићу, за њихове студије о војводи и херцегу Хрвоју и његовим наследницима.⁴ Премда су информације који они доносе углавном искористићене у наведеним радовима, документи никада нису критички приређени и објављени, што ће бити учињено у овом чланку. Поред наведених исправа, биће приређено и писмо које је Доротеја упутила Дубровчанима, заједно са својим првим мужем.

Иако је Хрвоје прво доznaчио кућу свом протовестијару и одметнутом Дубровчанину Михаилу Кабужићу, због чега је дошло до својеврсне афере, а затим наводно даровао својој супрузи Јелени Нелипчић (1412), она је ипак остала у његовом поседу до смрти. Како га син Балша није надживео (или бар не задуго)⁵, дошло је до вишегодишње препирке око поседовних права око којих су се надметали сама

¹ *Старе српске повеље и писма* (=ССПТ) I–1, прир. Љ. Стојановић, Београд – Сремски Карловци 1929, 446–447, бр. 458; Ј. Луčić, *Stjecanje, dioba i borba za očuvanje Dubrovačkog primorja 1399–1405*, *Arhivski vjesnik* 11–12 (1968–1969) 99–201, str. 119–121, 123, 125–126, 130, 132–133, 135, 137, 139–142, 168, 186–188, 194–195; Р. Михаљчић, *Исправа о примању Хрвоја Вукчића за дубровачког властелина*, *Стари српски архив* 8 (2009) 159–165.

² С. Рудић, *О кући Хрвоја Вукчића Хрватинића у Дубровнику*, *Историјски часопис* 56 (2008) 353–369.

³ *Državni arhiv u Dubrovniku* (=DAD), *Miscellanea saeculi XV, Litterae scriptae dominationi Ragusii*, br. 14, 16, 22.

⁴ Ј. МРГИЋ-РАДОЧИЋ, *Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне*, Београд 2002, 111–113; С. Рудић, *О кући Хрвоја*, 362–363.

⁵ Балша се последњи пут недвосмислено јавља као жив 1412. године. У историографији је, без довољно утемељења, усвојен став да је он умро непосредно након Хрвоја, иако је сасвим могуће да га уопште није ни надживео – Ј. МРГИЋ-РАДОЧИЋ, *Доњи Краји*, 108–110. В. и н. 14.

Дубровачка општина, поменута Јелена, босански краљ Стефан (Стје-пан) Остојић, те Балшине ћерке и Хрвојеве унуке – Катарина и Доротеја. На крају је досуђено да кућа са својим припадностима следује Хрвојевим унукама, којима је од 1423. исплаћиван новац од њеног најма и то подељен на два подједнака дела.⁶ Док се Катарина удала за босанског кнеза Твртка Боровинића⁷, Доротејин муж постао је сла-вонски племић Шимун Кладушки, син Јурја Кладушког.⁸ Шимун није

⁶ N. IORGA, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris 1899, 215, n. 4; V. ЈОКАНОВИЋ, Prilog izučavanju bosanskog feudalizma, *Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine* 2 (1954) 221–267, str. 255–257; С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 355–361; Н. ИСАИЛОВИЋ, Михаило Кабужић, дубровачки одметник – босански дипломата, *Историјски часопис* 56 (2008) 389–406, стр. 394–395, 398–402; исти, Повеља херцега Хрвоја Вукчића Хрватинића жени Јелени, *Стари српски архив* 10 (2011) 165–180.

⁷ Р. ЋОШКОВИЋ, Veliki knez bosanski Tvrtko Borovinić, *Croatica Christiana periodica* 37 (1996) 57–81; С. РУДИЋ, Боровинићи : властеоска породица из источне Босне, *Земља Павловића : средњи вијек и период турске владавине : зборник радова са научног скупа Рогатица, 27–29. јуна 2002*, Бања Лука – Српско Сарајево 2003, 259–278; исти, Ћирилички документи породице Боровинић, *Грађа о прошлости Босне* 7 (2014) 59–72.

⁸ О Шимуну Кладушком не зна се много. Припадао је локалном племству средњег ранга, вероватно умреженом клијентским односима са Благајским, а можда и Курјаковићима. Према подацима из извора, као и истраживањима Радослава Лопашевића и Ћире Трухелке, крајем XIV века помињу се браћа Иваниш, Дијаниш и Јурај. Шимун је био син Јурја Кладушког и имао је брата Павла који је био водећи члан породице почетком XV века. Другу грану чинили су Марко, син Иванов (можда је то особа идентична са раније поменути Иванишом), и Марков син Шимун. Они су се ородили представницама Курјаковића Крбавских, први Магдаленом, ћерком Николе, а потоњи Маријом, ћерком Ивана Курјаковића (више о томе у н. 9). Надаље је тешко растумачити о коме се ради јер аутори студија о Кладуши нису наводили изворе својих тврдњи. По Лопашевићу, Шимун (не наводи се који) имао је сина Ивана, а Шимунов брат Иван синове Илију, Ивана и Антуна и ћерку Јеленицу. Подела и продаја поседа наштетила је породици коју су притисли Франкапани са којима су трговали. Мартин и Јурај Франкапан издејствовали су потврду краља за посед Кладуше 1464, због чега се Иван, син Шимунов, жалио двору (1465). Иако је привремено задовољен, Иван је 1470. морао продати своје поседе (Кладушу и Пећи) бану Ивану Тузу и одселити се у околину Загреба. Но, да ли је то био Иван, син Шимуна Марковог или син Шимуна Јурјевог, тешко је рећи. Потоњи је имао сестру Маргарету, али њу помињу само документа Дубровачког архива. Године 1467. помињу се деца Ивана Шимуновог – Гргур и Мартин, као и његов брат Стјефан – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (=MNL–OL), Diplomatikai Levéltár (=DL) 38539, 38540, 88411, 88413, 88429, 88432, 88949; В. А. КЕРЦЕЛИЧ, *De regnis Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae notitiae preliminares*, Zagreb 1770, 291; *Jura regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* II, ed. I. КУКУЛЈЕВИЋ САКСИНСКИ, Zagreb 1862, 17–20; R. ЛОПАШИЋ, *Bihać i Bihaćka*

припадао магнатској породици, већ је био припадник средњег племства потеклог од локалног властеоског рода из Загребачке жупаније који је поседовао градове Горњу (данас Малу) и Доњу (данас Велику) Кладушу и, изгледа, још нека околна места (Пећи). Овај род је био повезан са великашким родовима, пре свега са кнезовима Благајским. Честа погрешка у историографији, која се, нажалост, провлачи и до данашњих дана, је поистовећивање Доротеје из рода Хрватинића са Доротејом Банфи, супругом Иваниша Благајског и, касније, Мартина Франкапана. Ради се, међутим, о две различите особе.⁹ После смрти Шимуна Кладушког (1433/1434), Хрвојева унука Доротеја преудала се за једног другог племића из Загребачке жупаније – Иваниша (Ивана) Брезовичког, сина Николе Ивановог, чији се централни посед налазио недалеко од Загреба, према Туропољу.¹⁰

krajina: mjestopisne i poviestne crtice, Zagreb 1890, 15, 18, 134–135, 177–189, 246–247; *Blagay-Család oklevéltára = Codex diplomaticus comitum de Blagay*, eds. L. THALLÓCZY – S. BARABÁS, Budapest 1897, 233–235, 300–303, 306, 308, 312–313, 368; Ć. TRUHELKA, *Naši gradovi. Opis najljepših gradova Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1904, 52–55; F. ŠIŠIĆ, Iz arkiva u Željeznom, *Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 7* (1905) 137–177, str. 176; *Alsó-szlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék) 1244–1710*, eds. L. THALLÓCZY – S. HORVÁTH, Budapest 1912, 336–337; *A Frangepán család oklevéltára II 1454–1527. Hamis oklevelek 1209–1481*, eds. L. THALLÓCZY – S. BARABÁS, Budapest 1913, 64–67, 72–77, 82–84, 87–90, 96, 98–99, 122, 339–340, 354–356; *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* 18, eds. T. SMİČIKLAS – D. RENDIĆ-MIOČEVIĆ ET ALII, Zagreb 1990, 450; J. MRGIĆ-RAĐOČIĆ, *Doњи Крају*, 112.

⁹ J. MRGIĆ-RAĐOČIĆ, *Doњи Крају*, 110–113, 307; С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 360, н. 24; ИСТИ, Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској : Сутјеска, 1446, мај 25, *Грађа о прошлости Босне* 8 (2015) 59–71, стр. 68–69; Н. КЕКЕЗ, *Pod znamenjem propetog lava : povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*, Zagreb 2016, 42, 209. Такође је важно поменути да је постојао и други Шимун Кладушки, али не син Јурја, већ син Марка Ивановог, који је био ожењен Маријом, кћерком Ивана Курјаковића Крбавског званог Гроф – *Blagay-Család oklevéltára*, 306, 308, 312–313; V. KLAČIĆ, Rodoslovje knezova Krbavskih od plemena Gušić, *Rad JAZU* 134 (1898) 190–214, str. 209; С. РУДИЋ, О жени војводе Вукмира Златоносовића, *Историјски часопис* 55 (2007) 113–118, стр. 115–116; I. VOPIČA, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, Zagreb 2011 (doktorska disertacija u rukopisu), 145, 211, 215–216, 302; S. MILJAN, *Plemićko društvo Zagrebačke županije za vladavine Žigmunda Luksemburškoga (1387.–1437.)*, Zagreb 2015 (doktorska disertacija u rukopisu), 55, 112, 231.

¹⁰ Иваниш (Иван) Брезовички био је син Николе Ивановог од Брезовице (пом. 1395–1415) и туропољске племкиње Елизабете од Чеха и Сентпетера. Брезовички су припадали слоју средњег племства, а помињу се од XIV века. Почетком XV века привремено су били на страни Ладислава Напуљског и његове коалиције, али су се после измирили са краљем Жигмундом, а Иван Иванов, брат

У марту 1423. Катарина и Доротеја, ћерке Балше Херцеговића, регулисале су своја права на кућу и земљишне поседе Хрвоја Вукчића. Доротеја је, тим поводом, дала овлашћење Фаркашу, човеку кнеза Ладислава Благајског, који се обратио Дубровчанима. Дубровчани су на то писали краљу Жигмунду, Благајском и самој Доротеји, након чега више није било никаквих оспоравања њених права. Кућа је давана под закуп о коме се старала Дубровачка општина.¹¹ Доротеји је

Николе Ивановог био је загребачки поджупан (1408). У породици су се често смењивала имена Иван(иш) и Никола, па је тешко пратити њихову генеалогiju. Један огранак се касније називао Ивановићима. Није познато да ли је Иваниш Брезовички имао деце са Доротејом, али изгледа да није, пошто са те стране нико није потраживао доходак из Дубровника. Изгледа да је породица по мушкој линији изумрла крајем XV или XVI века – MNL–OL, DL 17319, 30234, 30916, 34521, 34697, 38535, 47576; MNL–OL, Diplomataikai Fényképgyűjtemény (=DF) 218651, 274939; I. NAGY, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal* V, Pest 1859, 268; *Povjesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba* II (1400.–1499.), prir. I. K. TKALČIĆ, Zagreb 1894, 118, 137–138, 270, 337, 463; *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára = Codex diplomaticus domus senioris comitum Zichy de Zich et Vasonkeo* VIII, ed. E. KAMMERER, Budapest 1895, 589; *Blagay-Család oklevéltára*, 77, 102, 152–153, 172, 187, 239, 268, 328–329, 332–333, 368, 388; *A Frangepán család oklevéltára* I 1333–1453, eds. L. THALLÓCZY – S. BARABÁS, Budapest 1910, 101, 173; *A Frangepán család oklevéltára* II, 8–9; *Alsó-szlavóniai okmánytár*, 151–152; E. LASZOWSKI, *Hrvatske povjesne građevine: mjestopisni i povjesni opisi gradova, kula, samostana, crkava i drugih povjesnih građevina domovine Hrvata* I, Zagreb 1902, 26–29; *Povjesni spomenici plem. općine Turopolja nekoć „Zagrebačko polje“ zvane* I (1225.–1466.), prir. E. LASZOWSKI, Zagreb 1904, 100, 167, 169, 382, 443; *Ibidem* II (1467.–1526.), Zagreb 1905, prema registru; E. MÁLYUSZ, *A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban : második közlemény, Levéltári Közlemények* 5 (1927) 136–209, pp. 151, 177; F. ŠIŠIĆ, *Nekoliko isprava iz početka XV st., Starine JAZU* 39 (1938) 129–320, str. 199, br. 44; E. MÁLYUSZ, *Zsigmondkori oklevéltár* I (1387–1399), Budapest 1951, nr. 4051; *Ibidem* V (1415–1416), Budapest 1997, nr. 843; *Ibidem* VI (1417–18), Budapest 1999, nr. 59; J. STIPIŠIĆ – M. ŠAMŠALOVIĆ, *Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije (Inventar) I, Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije* 2 (1959) 289–379, str. 339 (br. 1345), 340 (br. 1348, 1349, 1360); *Ibidem* II, *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije* 3 (1960) 563–643, str. 600–601 (br. 2562) 602 (br. 2575); 627 (br. 2937), 641 (br. 3122); P. ENGEL, *Magyarország világi archontológiája* 1301–1457 I, Budapest 1996, 258; *Ibidem* II, Budapest 1996, 42; IDEM, *Középkori Magyar Genealógia (CD-ROM Magyar középkori adattár*, Budapest 2001); J. МРГИЊ-РАДОЈЧИЋ, *Доњи Крају*, 112–113; С. РУДИЊ, *О кући Хрвоја*, 360, 363; S. MILJAN, *Plemićko društvo*, 25, 27, 43–44, 56, 60, 94, 112–113, 157, 174–175, 189–191, 201, 205, 235, 243.

¹¹ *Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum Regno Hungariae = Ragusa és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára*, eds. J. GELCHICH – L. THALLÓCZY, Budapest 1887, 288–289; N. IORGA, *Notes et extraits* II, 215, n. 4; *ССIII* I–1,

припадала половина годишњег износа. Михоч Растић је годинама био закупац те куће, па су забележене његове уплате у општинску касу тим поводом 1426. и 1427. године (Доротејин део износио је тада 25 перпера). Наредне, 1428. године, новац је од Растића директно примио Доротејин посланик, Гргур, син Драгоша из Сане. Радило се о износу од 120 перпера за претходних пет година, закључно са 31. мартом 1428.¹² Раније положене новце, по свему судећи, није подигла због удаљености од Дубровника. Вероватно је исте године она одлучила да свој део прихода уступи мужу своје сестре Катарине – кнезу Твртку Боровинићу на четири године.¹³ Када ни након шесте године није добила приходе, одлучила је 1433. да их поново затражи. Тако је настала прва исправа Загребачког каптола издата на захтев Доротеје Кладушке, а затим и писмо које је она послала, заједно са мужем Шимуном, дубровачким властима.

Доротеја је своју изјаву дала 24. марта 1433, истичући да у граду Дубровнику, према наследном праву (због којег се експлицитно наводи да је кћи Балше, сина Хрвоја, херцега Глажа)¹⁴, поседује кућу, односно палату, са бројним припадајућим поседима од који су конкретно наведени само виногради. Та права су јој одавно призната и дозначена, али је она, због даљине Дубровника, одлучила да за своје поверљиве заступнике у послу преузимања новца који јој следује на име ренте за издату кућу и њене припадности именује свога супруга Шимуна, сина Јурја Кладушког, као и Стјепана (Стипана), сина Херње од Грабровника.¹⁵ То овлашћење је формализовано каптолском исправом.

510–511, бр. 526; *ССП I–2*, прир. Љ. Стојановић, Београд – Сремски Карловци 1934, 4–5, бр. 624; Ј. Мргић-Радољчић, *Доњи Краји*, 111; С. Рудић, О кући Хрвоја, 360–361.

¹² С. Рудић, О кући Хрвоја, 361–362. Гргур је овде означен као Ђурађ, син Драгоша.

¹³ С. Рудић, О кући Хрвоја, 362; *ССП I–2*, 33, бр. 645.

¹⁴ О херцегу Хрвоју Вукчићу и његовом сину Балши постоји опсежна литература. Најопширније су студије и одреднице: Ф. Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.–1416.)*, Zagreb 1902; Ј. Мргић-Радољчић, *Доњи Краји*, према регистру; Р. Џошковић, „Hrvatinići“, *Hrvatski biografski leksikon* 5, Zagreb 2002, 725–739; С. Ђирковић, „Балша Херцеговић“, *Српски биографски речник* 1, Нови Сад 2004, 395.

¹⁵ Ј. Мргић-Радољчић, *Доњи Краји*, 111–112; С. Рудић, О кући Хрвоја, 362–363. Шимун, међутим, није, како се наводило, био управник њене имовине, већ само заступник у послу подизања накнаде на име ренте. О поседу Грабровник, не зна се пуно. Неки га везују за околину Босанске Крупе, други за околину Клокоча на Кордуну, недалеко од Велике Кладуше, а неки за реку и село Грабарска, између Цетинграда и Велике Кладуше. Сасвим је могуће да се у сва три

Сматрамо да је ћирилско писмо Шимуна и Доротеје, до сада датовано у 1434. годину на основу једне белешке на полеђини (јер није познато у којој је архивској књизи пронађено као уметак), заправо издато 1433. године, врло брзо након издавања исправе Загребачког каптола.¹⁶ У прилог томе говоре следеће чињенице. Наиме, познато је да је управо Стипан Херњић од Грабровника био тај који је у мају преузео новац у Доротејино име (за период до 31. марта 1434. године), а управо он је „слуга Стипан“ који се помиње у наведеном писму, чије ће критичко издање такође бити објављено у овом раду.¹⁷ Могуће је да је Шимун Кладушки, у међувремену, одустао од пута у Дубровник, а можда му је *procura* коју је издао Загребачки каптол омогућила да, заједно са Доротејом, са пуним овлашћењем упути писмо Дубровчанима. У сваком случају, Стипан је од обоје био овлашћен да преузме дохотак од куће, након што је прошло две године од истека четворогодишњег рока током којег су Доротејини приходи били уступљени Твртку Боровинићу, „сваку“ (зету, али и пашенугу)¹⁸ Шимуна и Доротеје. Писмо је, према нашем рачунању, састављено 19. априла, око месец дана уочи Стипановог помена у дубровачким канцеларијским књигама.¹⁹

Друга *procura* издата од стране Загребачког каптола дошла је већ следеће године, када је Доротеја, сада већ удовица, 6. маја 1434. одлучила да пошаље изасланике да преузму доходак за период након 31. марта те године. Исказ се донекле мења јер се као Доротејини поседи помињу зидана кућа у граду, као и виногради и земљишта у самом граду и на његовој територији, што може означавати поседе у

случаја ради о истом локалитету, само различито дефинисаном. У XVI веку, он се помиње заједно са Цимин-врхом (на два места), а једном и са Видонином из које су потицали овлашћени посланици госпође Доротеје из 1439. године – MNL–OL, DL 35359, 35360, 35361, 88429; MNL–OL, DF 274924; R. LOPAŠIĆ, *Bihać i Bihaćka krajina*, 210, 247; *Blagay-Család oklevéltára*, 389; *Alsó-szlavóniai okmánytár*, 131–132, 141–142, 151–152; *A Frangepán család oklevéltára II*, 26, 27, 91, 99, 288; В. ŠKREBLIN, *Pripadnici plemićke zajednice iz Klokoča na zagrebačkom Gradecu u 15. stoljeću: Primjer uloge sitnoga plemstva u formiranju urbanih elita, Ascendere historiam – Zbornik u čast Milana Kruheka*, ur. М. KARBIĆ – Н. KEKEZ ET ALII, Zagreb 2014, 67–80, str. 68. Грабровник и река Грабровница су, изгледа, постојали и код Чазме (MNL–OL, DL 45170).

¹⁶ ССПП I–2, 33, бр. 645. То, индиректно, констатује и Ј. Мргић, наводећи да је година 1434. накнадно уписана (Ј. МРГИЋ–РАДОЛЧИЋ, *Доњи Краји*, 111–112).

¹⁷ С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 362–363, н. 35.

¹⁸ В. МАЖУРАНИЋ, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908–1923, 1409–1410; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika XVII*, prir. Ј. ЈЕДВАЈ – S. MUSULIN – Ј. NAGY ET ALII, Zagreb 1959–1962, 130–131.

¹⁹ Више о датацији овога писма у одељку који следи након издања исправа.

Сланском приморју (тзв. Новим земљама). Овај пут су заступници били извесни фамилијари Драгиша и Мартин²⁰ који су били дужни да у Дубровнику подигну износ од, мање више („како већ буде погод-но“), 100 златних дуката на име ренте која следује њиховој господарици. Њих двојица су то и учинили у јулу 1434. године, узимајући 50 дуката на име закупа за период од 1. априла 1434. до 31. марта 1439. године, што је још један доказ да је ћирилско писмо вероватно ипак из 1433. године.²¹ Поред тога, да је било из 1434. морало би бити написано 4. априла, а Шимун је свакако био покојни 6. маја, а вероватно и знатно раније.

Треће овлашћење које је у форми каптолске исправе издала госпођа Доротеја сачињено је 7. фебруара 1439. у време када је она већ закључила други брак. Овога пута она се не наводи само као ћерка Балше Херцеговића, унука Хрвоја Вукчића и удовица Шимуна Јурјевог Кладушког, већ и као супруга Иваниша (Ивана), сина Николе Ивановог од Брезовице. Доротејини заступници били су њени предјалци²² и фамилијари Стјепан (Стипан) и Тома (Томаш) од Видонине.²³ Овлашћење је сада експлицитно предвиђало преузимање прихо-

²⁰ О Драгиши и Мартину нема других података у изворима. Прецизније, није их могуће повезати са другим личностима идентичних имена које се помињу у истим хронолошко-географским оквирима. О термину *фамилијар* (*familiaris*), који се односи на чланове племићких дружина средњег или вишег племства или њихове клијенте в. у: V. MAŽURANIĆ, *Prinosi*, 775; *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* V, ed. M. KOSTRENIĆ ET ALII, Zagreb 1971, 445–446; M. RADY, *Nobility, Land and Service in Medieval Hungary*, Houndmills 2000, 110–131; J. M. BAK, *Una eademque nobilitas? Domini i familiares među srednjovjekovnim plemstvom Kraljevine Ugarske, Izabrane teme iz hrvatske povijesti*, ur. S. MILJAN – M. JERKOVIĆ, Zagreb 2007, 85–96. В. и термин *слуга* – V. MAŽURANIĆ, *Prinosi*, 1330–1332; *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika XV*, prir. J. HAMM – J. JEDVAJ – S. MUSULIN ET ALII, Zagreb 1955, 613–619.

²¹ N. IORGA, *Notes et extraits* II, 320; J. МРГИЋ-РАДОЈЧИЋ, *Доњи Крају*, 112; С. Рудић, *О кући Хрвоја*, 363.

²² Термин *предјалац* (*praedialis*) имао је различита значења. Обично се радило о представницима ситног племства које је уживало наследни посед у замену за вршење служби, пре свега војних, надређеном племству или представницима цркве од којих су добили потврду поседовања земље – V. MAŽURANIĆ, *Prinosi*, 1089; Z. HERKOV, *Građa za financijsko-pravni rječnik feudalne epohe Hrvatske* II, Zagreb 1956, 288–291; *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* V, ed. M. KOSTRENIĆ ET ALII, Zagreb 1975, 900.

²³ Није сасвим јасно да ли су и Стипан и Томаш од Видонине, или само потоњи. Видонина (Видоњина) је била посед кнежева Кладушких. Према Лопацићу, она одговара данашњој Видовској близу Кладуше, коју су Тузи, власници дела некадашњих поседа Кладушких од 1470. године, продали Шубићима Перанским 1499. Но та продаја није ишла глатко јер су се у њу мешали и племићи

да од рентирања њене куће тј. палате у Дубровнику. Јасно је наведено да сваки од ове двојице посланика има овлашћење да преузме новац. Приликом доласка ове двојице у Дубровник у априлу 1439. настали су извесни проблеми јер су, изгледа, њих двојица настојали да подигну и део новца који је припадао Доротејиној, тада већ покојној, сестри Катарини. Веће умољених одбило је захтев да се потражује новац од целе куће, јер само половина припада Доротеји, а друга половина Катарининим наследницима. Три дана касније, Мало веће је извршило аутентификацију каптолске прокуре у којој је јасније стајало за шта су Стјепан и Тома овлашћени.²⁴ Наведени посланици су, вероватно истога дана, 25. априла, са Марином Михаиловим Растићем уговорили закуп куће и Доротејиних земљишта у „Новим земљама“ (Сланском приморју) у трајању од 12 година (почев од 1. априла 1439. године), а за износ од 105 дуката. Како је извесни Добрашин Веселковић дуговао Доротеји новац за осам година коришћења поменутих земљишта, прокуратори су овластили Растића да утера тај дуг, након што лично намири госпођу Доротеју.²⁵

Након 1439. помени Доротејиних захтева за исплатом ренте постају ређи, услед све дужих закупа.²⁶ Зна се да је, када је истекао период од 12 година, Иваниш Брезовички дао Доротејину половину куће и поседа у „Новим земљама“ у закуп Бенку, сину Михоча Растића на 20 година за суму од 160 перпера (1451. године).²⁷ Доротеја је умрла пре 1470. када се помињу њена деца са Шимуном Кладушким – Иван и Маргарета, наследници њеног дела имовине у Дубровнику. Са Иванишом Брезовичким, изгледа, није имала деце. Иван Кладушки и Никола, син Микца Шубића Перанског, муж његове сестре Маргаре-

Суседградски и Франкапани. У једном каснијем документу се, уз град Пећи, помиње девет села, међу којима су и Видонина и Грабровник из кога је био раније поменути Доротејин посланик Стипан. Нека од тих места се и данас налазе дуж границе БиХ и Хрватске, источно од Кладуше и Пећиграда – MNL-OL, DL 38539; R. LOPAŠIĆ, *Bihać i Bihaćka krajina*, 186, 246–247.

²⁴ DAD, Acta Consilii Rogatorum, fasc. 7, fol. 50 (22. IV 1439); DAD, Acta Consilii Minoris, fasc. 8, fol. 50^v (25. IV 1439); N. IORGA, *Notes et extraits* II, 363, n. 2; J. МРГИЋ-РАДОЛЧИЋ, *Доњи Краји*, 112–113; С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 363. Снимке свих докумената из дубровачких архивских књига, који су коришћени у овом раду, љубазно су нам уступиле уважене колеге Есад Куртовић и Емир Филиповић, којима смо због тога веома захвални.

²⁵ DAD, *Diversa Notariae*, fasc. 23, f. 43^v–44 ([25]. IV 1439).

²⁶ Чак је хрватско-далматински бан Петар Таловац намеравао да купи ту кућу 1445, али су му Дубровчани одговорили да она припада Хрвојевим наследницима који је изнајмљују и узимају ренту – *Diplomatarium relationum*, 460–461; С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 365, н. 47.

²⁷ С. РУДИЋ, О кући Хрвоја, 363, н. 39.

те, су јула 1470. склопили споразум о закупу њиховог дела Хрвојеуе куће и земљишта на 50 година почев од 1. априла 1471. Закупац је био Михаило Растић, син Бенка и унук свог имењака Михоча, који је одмах исплатио износ од 160 дуката за прве 23 године. Михаилу је одобрено 35 дуката за обнову куће. У јуну 1495. Маргаретин син Кристифор (Крсто) Шубић Перански, дошао је у Дубровник у своје име, али и као прокуратор свога брата Јурја и свога ујака Ивана Кладушког (прокуре је издао Скрадински каптол). Током приликом је примио од Бартола Ивановог Растића 187 дуката и 33 гроша за 27 година закупа, чиме јекупац исплатио целокупан износ до краја предвиђеног рока од 50 година.²⁸ Услед компликоване генеалогике Кладушких, у досадашњој историографској обради ове проблематике поткрала се једна грешка. Констатовано је да се синови Ивана Шимуновог Кладушког – Гргур и Мартин, те Иванов брат Стјепан (погрешно навођен као његов трећи син), не помињу у вези са исплатама новца од закупа. Међутим, поменуте личности су заправо биле потомци Шимуна Марковог, а не Шимуна Јурјевог Кладушког. Обојица Шимуна Кладушких имали су по једног сина који се звао Иван (или Иваниш).²⁹ Да је тако, открива нам један документ из XVI века сачуван у Дубровнику, који се тиче продужетка закупа.

У време када је истицао десетогодишњи закуп, Дубровник је 17. маја 1520. погодио земљотрес који је, између осталог, урушио и некадашњу Хрвојеуе кућу. Андрија, син Бартола Растића, договорио је услове обнове са потомцима Катарине Боровинић (1520–1521). Са друге стране, 1524. године се као једини наследник Доротејиног дела куће и поседа појавио Крсто Шубић Перански. У то време су, како се јасно наводи у документу, без потомства умрли и његов ујак Иван

²⁸ DAD, *Diversa Notariae*, fasc. 54, fol. 135^v (7. VII 1470, 11. VI 1495); J. Мргит-Радолчић, *Доњи Краји*, 112–113, 307; С. Рудић, О кући Хрвоја, 363–364. О Шубићима Перанским, поседницима у Перни крај Топуског, в. R. ЛОРАШИЋ, *Око Куце и Коране: мјестописне и повјестне критике*, доп. Е. LASZOWSKI, Zagreb 1895, 210–221. Никола Шубић Перански, потомак Шубића из Брибира и муж Маргарете Кладушке, заложито је град Перну Франкапанима 1461, а они су покушали да га приватизују 1464. Међутим, Николин и Маргаретин син Крсто је 1480. успео да га откупи од топуског губернатора Јурја. Крсто и његов брат Јурај тако су поново постали кнезови Перански.

²⁹ MNL-OL, DL 88432; *Alsó-szlavóniai okmánytár*, 336–337; J. Мргит-Радолчић, *Доњи Краји*, 112; С. Рудић, О кући Хрвоја, 363–364, нарочито н. 40. као што смо напоменули, у овде цитираној литератури Стјепан је наведен као трећи син Ивана Шимуновог Кладушког, али се у извору заправо наводи као његов рођени брат (*Stephani fratris eiusdem carnalis*). Браћа Иван и Стјепан били су синови Шимуна Марковог Кладушког.

Кладушки и брат Јурај Шубић Перански. Крсто је уговорио закуп његовог дела куће и земљишта у Височанима у „Новим земљама“, близу Стона на период од 1. априла 1521. до 31. марта 1574. године. Закупци су били синови Бартола Растића – Орсат, Андрија и Михаило. Одмах је исплаћена рента за првих 30 година, а то је износило 207 дуката. Остатак од 23 године требало је исплати по истеку наведеног периода. Крсто је одобрио да се 20 дуката од остатка накнаде издвоји за обнову од земљотреса урушене куће.³⁰ Иако тренутно не располажемо прецизним подацима шта се дешавало током XVI века, занимљив је податак да је један од Крстових синова, Гашпар, 1563. у Загребачки каптол донео писмо дубровачких власти о Хрвојевим поседима у Дубровнику, у коме је сам Гашпар ословљен као „*filius egr. quondam Christophori Swbith de Pernya, filii olim Margarethe, filie quondam domine Dorothee, filie olim Balsse, filii quondam illustris ducis Hervoe*“. Овај податак, којим се, без грешака, прати директна лоза од Хрвоја до Гашпара, указује на то да су Шубићи Перански и даље потраживали, а вероватно и подизали ренту од Хрвојеве куће, чак и у позном XVI веку, но о томе тек предстоје детаљнија истраживања.³¹

* * *

Све три исправе Загребачког каптола су написане на по једном листу папира, нису биле затворене, све поседују споља утиснути печат каптола и сваки од њих има *landscape* оријентацију текста (у коначном облику документи имају облик положеног правоугаоника). У сва три случаја мастило је смеђе, као и печатни восак. Текст је исписан углавном врло читком позном курзивном готицом, с тим што трећа исправа има нешто правилније потезе, блиске канцеларијској готици.³² За рукописе се може рећи да су, у најмању руку, међусобно веома слични. Трећи донекле одудара због већег размака између редова и већ поменутог гравитирања ка канцеларијској готици, док би прва два документа могла бити сачињена од једног те истог писара, иако се то не може сасвим поуздано потврдити. Печат је, као што је било

³⁰ DAD, *Diversa Notariae*, fasc. 95, fol. 109'–110 (19. VI 1520); DAD, *Diversa Notariae*, fasc. 98, fol. 51'–52' (30. V 1524).

³¹ Лоза Перанских се наставила и знатно доцније. Гашпаров брат Тома имао је сина Габријела (Гавру), а сам Гашпар синове Стјепана, Ивана и Јурја. Од каснијих генерација помињу се и Иван Стјепанов, Јанко Гашпаров, Фрањо, Гашпар Јурјев. Породица је, изгледа, нестала средином XVIII века, а већ крајем XVI се преселила у околину Карловца, бежећи од турске најезде – R. LORAŠIĆ, *Oko Kupe i Korane*, 210–221.

³² J. STIPIŠIĆ, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 98–122.

уобичајено за већину каптолских печата, овалног облика и на свим примерцима је делимично или потпуно пропао. Најочуванији је онај на исправи из 1434. године, где је опстало око 40% отиска. Будући да се ради о овалу, могу се понудити димензије по максималној дужини (која износи око 65 mm), односно ширини (око 43 mm). Према истраживањима Анте Гулина, то је био трећи печат Загребачког каптола, који је коришћен од 1371. до 1640, а на њему је стајала легенда: S. CAPITULI ECCLESIE ZAGRABIENSIS. Ликовни мотив је била Богородица са дететом Христом и Светим краљем Иштваном.³³ Сам начин печатења отежава читање текста јер је папирна трака провлачена са унутрашње стране документа ка спољашњој и то кроз два паралелна прореза усред текста, делимично га прекривајући.

Када је реч о појединачним карактеристикама сваке од исправа, документ из 1433. године (бр. 1 у овом издању) има димензије приближне половини формата *carta reale* (прецизније: 293 mm по ширини и 215 mm по дужини), што је слично данашњем формату А4.³⁴ Као што је већ речено, и ова и друге две каптолске исправе исписане су на „једнолисту“ папира. Овај примерак нема видљив водени жиг.³⁵ Није лако утврдити колико пута је документ првобитно био пресавијен, али се сада чини да је то учињено три пута по ширини и чак пет пута по дужини, наравно подаље од централног поља у које је био утиснут печат. На полеђини се налазе три модерне кружне налепнице беле боје, које су нанете на напукле прегибе. Од печата су остали само трагови легенде, али се јасно виде крајеви траке од папира који је служио за додатно причврштивање отиска.³⁶ Савремена белешка на полеђини исписана је по дужини, читком готицом, чини се од стране друге руке у односу на ону која је писала главни текст. Ради се о краткој ноти о садржају документа. Испод се налази запис из XX века, графитном оловком, који гласи: G. 1433. (или: Lj. 1433.). Када је реч о оштећењима, она нису од утицаја на читање текста. Документу недостаје комад у горњем левом углу (фали део иницијалног слова), местимично је затамњен, похабан или зацепљен на прегибима, а печатни восак је оставио траг на предњој страни – у централном пољу се оцртава с полеђине, а у десном се пресликао приликом пресавијања. Сам текст, испи-

³³ А. GULIN, Srednjovjekovni pečati Zagrebačkog kaptola, *Starine JAZU* 58 (1980) 25–65; ISTI, *Hrvatska crkvena srednjovjekovna sfragistika*, Zagreb 1998, 78–104, посебно 89–95.

³⁴ J. STIPIŠIĆ, *Pomoćne povijesne znanosti*, Zagreb 1972, 18.

³⁵ Ibidem, 19–20.

³⁶ G. ČREMOŠNIK, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 88–90.

сан у 20 редова, почиње великим, иницијалним словом N, а завршава се знаком за затварање текст у облику двотачке иза које следи вијуга. Маргине су: 21 mm горе, 43 лево, око 17 десно (али доста неправилно), док испод остаје 78 mm неисписаног простора. На сва три документа иницијално слово благо пробија маргину левом индентацијом.

Документ из 1434. године (бр. 3) има готово идентична својства. Димензије су му 292 mm по ширини и 212 mm по дужини. Папир поседује водени жиг који је делимично прекривен печатним отиском, али се начелно може утврдити да се ради о мотиву листа са више сегмената (нпр. детелине са више од четири листа), или цвета са већим бројем латица (вероватно пет). Овај знак подсећа на филигране које Брике бележи као „цвет са пет латица“ под бројевима 6382, 6383, 6384, 6388, 6391, који потичу из одговарајућег периода (1408–1437), иако се разликује од сваког од њих по неком елементу.³⁷ Исправа је пресавијена по два пута по ширини и по дужини (на девет поља) и то на различитим растојањима од ивица због средишњег положаја печата. На печату, који се и овде налази на полеђини, насупрот централном делу текста, сачуван је део легенде, као и средишњи део воштане масе. Трака за причвршћивање печата прекрива у потпуности неколико речи текста, али се оне могу из контекста реконструисати. Савремена белешка налази се на полеђини, на самом дну доњег средњег поља насталог пресавијањем документа. Сасвим је могуће да је овај запис унела иста особа која је писала и основни текст и да се ради о имену писара, пошто је исписана само реч *Matthias*, а ниједан Матија се не помиње у тексту, нити се из контекста може идентификовати.³⁸ У истом пољу, изнад ове белешке, налази се рецентни запис графитном оловком који садржи датум: 1434. 6. V. Десно од печата налази се и старији запис са датумом, написан мастилом: 1434. Од оштећења су присутна затамњења и испуцалост на прегибима. Печат је оставио траг на предњој страни, а приликом пресавијања се оцртао и у доњем средњем пољу. Иницијал и знак за затварање текста су исти као и у претходном документу, а текст има 17 редова. Маргине су: 29 mm горе, 55 лево, око 23 десно (ни овде линија није доследно поштована, али ипак нешто више него у претходној исправи), док испод остаје 76 mm неисписаног простора.

³⁷ http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/BR.php?IDtypes=80&lang=fr; С. М. BRIQUET, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600* II, Paris 1907, 367.

³⁸ У каптолима су деловали бројни писари, а један од каноника био је задужен за преглед и верификацију текста и исправа (*canonicus lector*).

Најзад, исправа из 1439. године (бр. 4) има незнатно различите карактеристике. Формат гравитира квадратном, што значи да је употребљени папир добијен прецизнијим обликовањем, односно опецањем. Документ има димензије 217 mm по ширини и 195 mm по дужини. Делује да водени знак не постоји, или се налази испод саме печатне флеке. Пресавијање је обављено на идентичан начин као и у претходно описаном документу, а исти је и начин на који се печат пресликао приликом савијања. Сам печатни отисак је слабо очуван и у том смислу је у стању приближно истом као и отисак на документу бр. 1. На полеђини се, у доњем десном пољу, налази само модерни запис о датуму, графитном оловком: 7. II. 1439. Оштећења подразумевају неколико смеђих мрља насталих од влаге или пресликавања воска. Постоји низ малих лакуна, док прегибни нису толико испуцали колико су деформисали поједине редове текста. Комадић папира на прелазу горњег средњег и горњег десно поља је откинут, али се недостајући текст може реконструисати. Сам главни текст, исписан у 17 редова, такође почиње већим, иницијалним словом N, а као знак за затварање у овом случају употребљен је семиколон (тачка и запета). Маргине су: 25 mm горе, 32 лево, око 25 десно (опет долази до изразитог непоштовања те замишљене линије), док се неисписани простор испод текста мери дужином од 63 mm.

Тирилски документ кнеза Шимуна и госпође Доротеје (бр. 2 у овом издању) такође је написан на комаду папира, неправилног облика. Вероватно је један комад формата *carta reale* криво исечен маказом на четири дела, па се тако добио лист чија је оквирна величина четвртина поменутог формата, односно нешто више од ње. Према оријентацији текста, као што је било уобичајено за писма, документ има облик положеног правоугаоника, равномерне ширине од 220 mm, и неравномерне дужине која варира између 155 и 165 mm. На папиру је присутан водени знак – полумесец, који се налази уз доњу ивицу писма. Највише подсећа на Брикеове бројеве 5196 и 5197 који су били коришћени почетком XV века, с тим што је филигран можда има и додатни мотив који је остао на другим деловима пререзаног табака *carta reale*.³⁹ Писмо је пресавијено два пута по ширини и два пута по дужини, формирајући девет неједнаких поља зато што је десни прегиб начињена на 45 mm ка унутра, а леви на 80 mm. Тако преклопљено писмо било је затворено воштаним печатом промера око 20 mm чији се трагови сада само назире. Восак свакако није био црвене боје, али се не може са сигурношћу рећи је ли био тамнозелене или при-

³⁹ http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/BR.php?IDtypes=52&lang=fr; C. M. BRIQUET, *Les Filigranes* II, 308.

родне, смеђе боје (потоња варијанта је вероватнија).⁴⁰ Кроз два паралелна прореза на затвореном писму била је провучена папирна трака за причвршћивање печата, али ни она данас није сачувана. На полеђини се налазе штампил Дубровачког архива из раздобља 1920–1941, те, у средњем десном пољу мастилом исписана година 1434. Овај, показало се, непрецизан датум, исписала је иста рука која је идентичан запис унела на исправу бр. 3 која је заиста из 1434. године. На предњој страни документа, у доњем левом углу налази се графитном оловком уписана сигнатура из XX века: IVa54. Осим мањих затамњења и искрзаности по ивицама, писмо нема оштећења.

Адреса је исписана у четири реда на средњем пољу полеђине, док је главни текст на предњој страни подељен на три дела, а сви они су писани од стране једне те исте руке. Основни текст је исписан у седам редова и благо је нагнут улево са релативно правилним маргинама око 30 mm горе, те по 20 mm лево и десно. Око 30 mm испод главног текста налази се потпис (не својеручни) у три реда, увучен у десно, а непосредно изнад њега, у десном углу, ситнијим словима, и датум (у два реда). Текст је исписан бледоцрним мастилом, различите дебљине потеза, а употребљено писмо представља специфичну варијанту ћирилског канцеларијског брзописа какав је коришћен у западним деловима Балкана, у хрватским земљама, што је у складу са вероватним местом настанка писма (Кладуша, тада део Загребачке жупаније).⁴¹ Иако се тамо могла очекивати употреба глаголице, то писмо Дубровчани нису користили и разумели, па је зато сачињена ћирилска исправа.

Три исправе Загребачког каптола до сада нису критички приређене, а њихов, углавном детаљан садржај донели су Јелена Мргић-Радојчић у својој књизи о Доњим Крајима и Срђан Рудић у својој студији о Хрвојевој кући.⁴² Са друге стране, ћирилско писмо Шимуна Кладушког и супруге му Доротеје, имало је једно критичко издање, те неколико његових прерада (у виду транслитерације или регеста).⁴³ Сви документи се чувају у Државном архиву у Дубровнику, с тим што су

⁴⁰ G. ČREMOŠNIK, *Studije*, 75–81.

⁴¹ B. ZELIĆ-BUČAN, *Bosnačica u srednjoj Dalmaciji*, Split 1961; П. ЂОРЂИЋ, *Историја српске ћирилице. Палеографско-филолошки прилози*, Београд 1990³, 171–179.

⁴² J. MRGIĆ-RADOJČIĆ, *Доњи Краји*, 111–113; С. РУДИЋ, *О кући Хрвоја*, 362–363.

⁴³ ССПП I–2, 33, бр. 645; M. BRKOVIĆ, *Srednjovjekovna Bosna i Hum – identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 223 (перест); ISTI, *Diplomatički zbornik srednjovjekovnih humskih i bosanskih isprava Dubrovniku*, Mostar 2011, 148, br. CLV.

латинске исправе део фонда *Miscellanea saeculi XV* (Мешовита грађа XV века) и скупине *Litterae scriptae dominationi Ragusii* (Исправе написане дубровачким властима), под бројевима 14, 16 и 22, док је ћирилско писмо у збирци *Prilozi arhivskim serijama IVa*, под бројем 54. Наведена збирка је настала издвајањем оригиналних писама из канцеларијских књига у које су она била уметнута, али није назначено при ком се листу које књиге тачно налазило ово писмо.⁴⁴

*Издање исправа*⁴⁵

1.

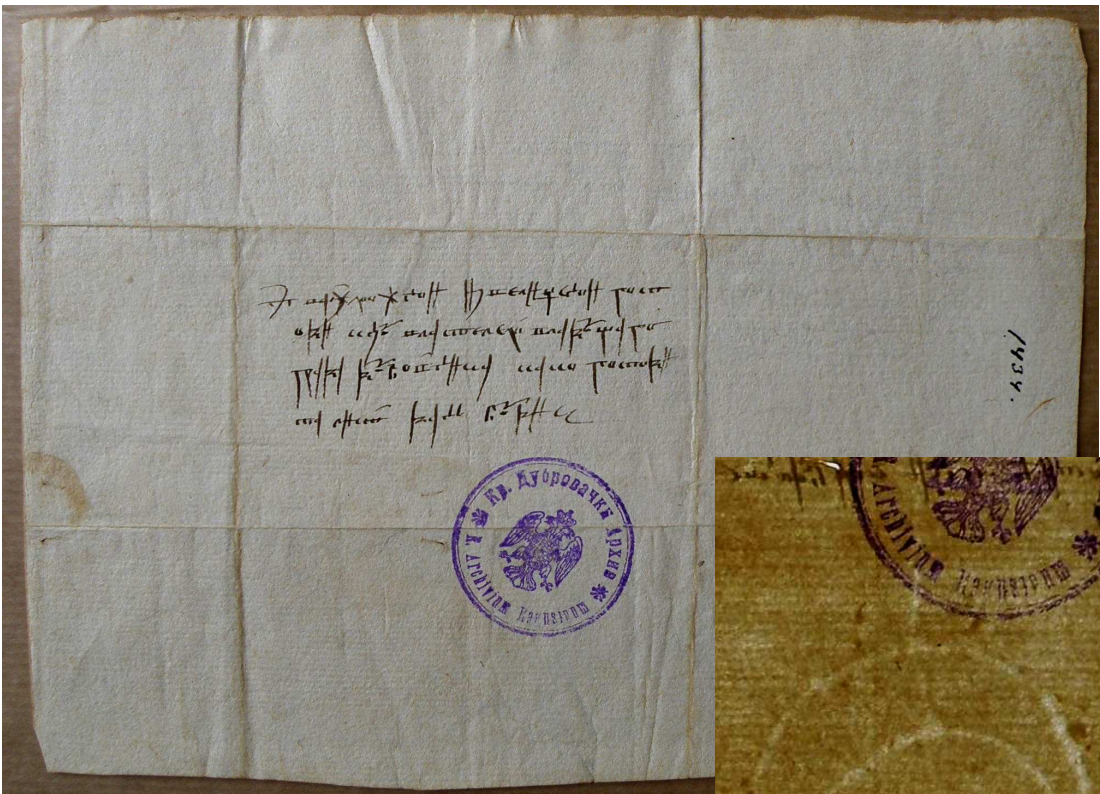
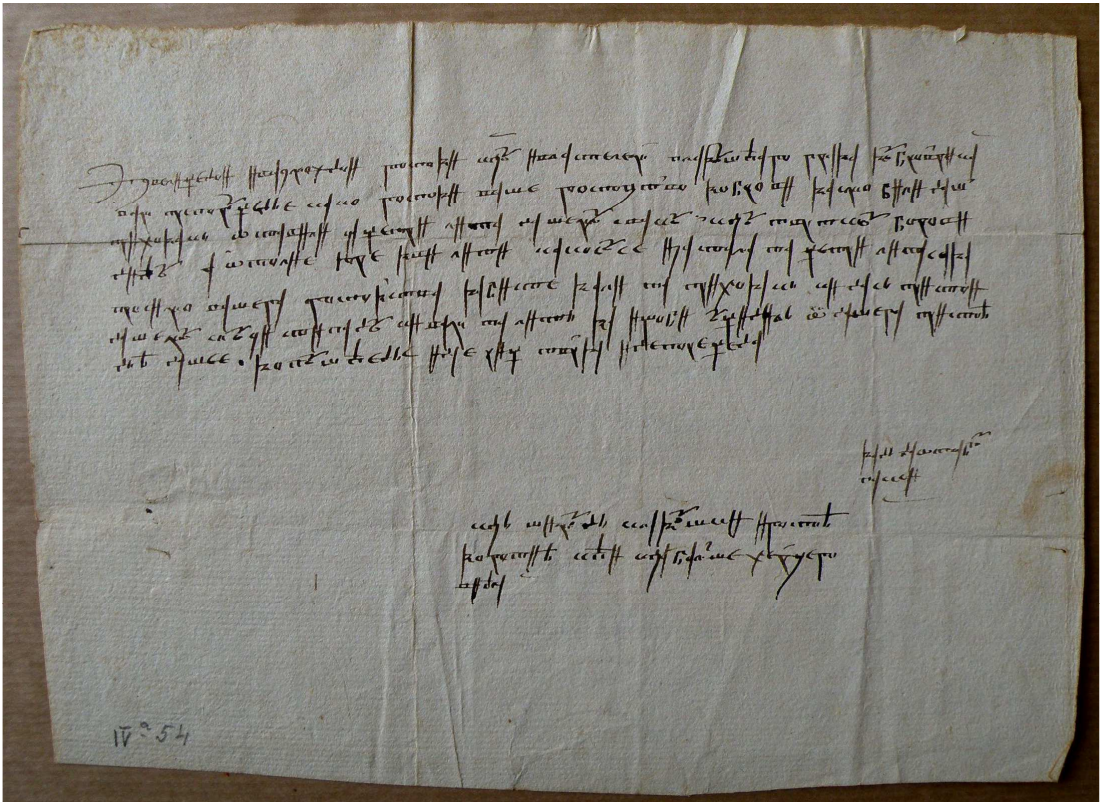
DAD, *Miscellanea saeculi XV*, kutija IV
Litterae scriptae dominationi Ragusii, br. 14
Capitulum ecclesiae Zagrabiensis [rectori et consilio Ragusii]
24. III 1433.

Текст

Nos capitulum ecclesiae Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis domina Dorothea vocata, filia quondam [2] Balsa, filii Herwoye, ducis de Glassa, consors vero Symonis, filii Georgii de Cladussa, personaliter [3] coram nobis constituta, confessa est ministerio vive vocis sue in huiusmodi: quod cum ipsa veram et [4] justam cuiusdam domus seu palatii in civitate Ragusiensi existentis et habite ac nonullarum [5] eiusdem domus pertinentiarum, puta vinearum et aliarum utilitatum ad eandem domum spectantium et pertinentium, [6] iure hereditario habeat possessionem ipsiusque domus et suarum pertinentiarum fructus, redditus ac [7] obventiones et emolumenta sibi a multis retrolapsis temporibus fuissent dati et aministrati, tamen quia [8] ipsa pro levandis et percipiendis eisdem usibus et fructibus ac redditibus et proventibus eiusdem domus [9] et pertinentiarum euisdem predictarum, propter longam loci distanciam et viarum discrimina, proprio sua in persona [10] ad predictam civitatem como-

⁴⁴ Размишљања о настанку збирке IVa понудио је Д. Јечменица, Два писма бана и краља Твртка I Дубровчанима о Стонском дохотку, *Грађа о прошлости Босне* 1 (2008) 37–52, стр. 44. Наведена збирка још увек није посебан део званичног инвентара Државног архива у Дубровнику – *Pregled arhivskih fondova i zbirki Republike Hrvatske* I, Zagreb 2006, 245–282.

⁴⁵ Сва издања која се овде доносе заснована су на дигиталним снимцима начињеним у Државног архиву у Дубровнику 2010. и 2017. године. Захваљујемо овој архивској установи на исказаној љубазности. Због мноштва плеоназама, фраза и дугих реченица, у преводима се местимично прибегавало парафразирању.

Исправа 2: Državni arhiv u Dubrovniku,
Prilozi arhivskim serijama IVa, br. 54 [19. IV 1433]

de non valent accedere, ideo ipsa de fideli et fidedigna procuracione |11| prefati Symonis, filii Georgii, domini et mariti sui ac Stephani, filii Hernya de Grabrownyk, |12| confisa sui in persona eosdem Symonem et Stephanum unacum presentibus litteris nostris pro levandis |13| et tollendis dictis fructibus ac obventionibus et redditibus dicte domus et pertinentiarum ipsius |14| sibi dari et persolvi solitis et consuetis ad civitatem predictam, simul vel divisim, predisponisset destinandas, |15| ymmo predisponuit nostri in presentia, dans et concedens eisdem Symoni et Stephano tamquam procuratoribus |16| suis legitimis, coniunctim vel divisim, de levandis et tollendis necnon percipiendis dictis proventibus |17| et redditibus quitandi et quitationem dandi seu alias quovismodo pro eisdem disp[on]endi⁴⁶ cum quibuscumque |18| personis uti videbitur expedire plenam et omnimodam potestatem harum nostrarum sigilli nostri appensione et |19| impressione communitarum vigore et testimonio litterarum. Datum feria tertia proxima ante festum Annunciationis |20| Virginis gloriose, anno domini millesimo quadringentesimo tricesimo tertio.

На полеђини: Procura domine Dorotee filie quondam Balse

Превод

Ми Каптол Загребачке цркве овом исправом дајемо на знање да је племенита госпођа звана Доротеја, кћи покојног Балше, сина Хрвоја, херцега Глажа, те супруга Шимуна, сина Јурја Кладушког, дошавши лично пред нас изјавила живим гласом на овај начин: да она истински и праведно, по наследном праву, поседује извесну кућу тј. палату смештену у граду Дубровнику, као и не мало тога што тој кући припада, попут винограда и других употребљивих ствари које тој кући припадају и уз њу иду, заједно са свим приходима, приносима, киријама и добитима, који су јој пре много времена дати и додељени. Ипак, како она не може лично на њој погодан начин долазити у наведени град да подиже и сакупља поменуте користи, приходе, приносе и добити од наведене куће и њених поменутих припадности, због удаљености места и дужине путева. Стога је кроз верно и вере достојно заступање раније поменутог Шимуна, сина Јурја, свога господина и мужа, као и Стјепана, сина Херње од Грабровника, лично дала овлашћење да се ти Шимун и Стјепан, заједно са овом нашом исправом, ради подизања и преузимања наведених приноса и добити и прихода од поменуте куће и њених припадности, који се њој уобичајено дају и исплаћују, упуте у речени град заједно или одвојено. Одлучила је и

⁴⁶ Није било могуће утврдити тачан облик наведене речи, па су претпостављени делови дати у средњим (угластим) заградама.

наново одлучује, дошавши пред нас и сложивши се, да да пуно и потпуно овлашћење реченим Шимуну и Стјепану као својим законитим заступницима да, заједно или одвојено, узму и покупе и подигну наведене приходе и приносе, да дају разрешнице или на неки други начин са тиме располажу, те да с којим год особама, по сопственој процени, исте одашиљу. За све то имају пуно и целовито овлашћење кроз сведочанство и снагу ове наше исправе ојачане утиснућем нашег печата. Дато у први уторак уочи празника Благовести блажене Девине, године 1433.

На полеђини: Овлашћење госпође Доротеје, кћери покојног Балше

2.

DAD, Prilozi arhivskim serijama IVa54

Кнез Шимун Кладушки и госпођа Доротеја, кћи кнеза Балше Херцеговића кнезу и властели града Дубровника⁴⁷
[19. IV 1433.]

Текст

+ Звеличенои⁴⁸ и вазможнои господи⁴⁹ кн(е)зу и властелем(ь) владушћаго града Дубров'ника |2| вам препоручење како господи ваше госпоцт'во добро ви да смо били наш |3| приходакь вставили за четри лита нашему сваку кн(е)зу Твртку Борови|4|нићу а втоли е юре дви лити како су се иза стала⁵⁰ та четри лита сада |5| просимо вашег господ'ства да бисте дали та приходакь ки нась пристои |6| нашему слуги Стипану ки вамь та листь да и што би учиниль ѿ нашега пристоѿ|7|нѿ наше е допушћење и на е рич твр'да и непореч'на.

|8| дань на втабу |9| паски⁵¹

|10| кн(е)зь Шимунь Кладушки и госпоѿ |11| Доротиѿ кћи кн(е)-за Бал'ше Херцега|12|вића

Споља (адреса): + Вазможнои⁵² и звеличенои госп|2|оди кн(е)зу властелем владуштаго |3| града Дубров(')ника како господи |4| та лист(ь) дань буди.

⁴⁷ Документ је, као што је већ речено, издат са грешкама у: *ССП I–2*, 33, бр. 645; М. ВРКОВИЋ, *Srednjovjekovna Bosna i Hercegovina*, 223 (регест); *ISTI, Diplomatički zbornik*, 148, бр. CLV. На те грешке ће бити скренута пажња у напоменама.

⁴⁸ Стојановић: Звеличенни

⁴⁹ Стојановић: гвсподи

⁵⁰ Стојановић: изастала

⁵¹ Стојановић: дань на втскмь наши (?). Захваљујемо колеги Небојши Порчићу који је разрешио дилему коју је пред нас постављао овај део текста.

⁵² Изворно је било написано (па, затим, кориговано): Вазможнои

*Доцнија белешка: 1434*⁵³

Превод

+ Уваженој и моћној господи, кнезу и властели владајућег града Дубровника препоручујемо Вам се као господи. Ваше господство добро зна да смо били оставили наш приход за четири године нашем пашеногу [и зету] кнезу Твртку Боровинићу и од тада је већ две године од како су прошле те четири године. Сада молимо Ваше господство да дате тај приход који нам припада нашем слуги Стипану који вам даде овај лист. И шта би он учинио од тога што нам припада с нашим је допуштењем и наша је реч тврда и непорецива.

Дато на осми дан од Ускрса.

Кнез Шимун Кладушки и госпођа Доротија, кћи кнеза Балше Херцеговића

Споља (адреса): Моћној и уваженој господи, кнезу (и) властели владајућег града Дубровника као господи овај лист нека буде дат.

Доцнија белешка: 1434

3.

DAD, Miscellanea saeculi XV, kutija IV

Litterae scriptae dominationi Ragusii, br. 16

Capitulum ecclesiae Zagrabiensis [rectori et consilio Ragusii]

6. V 1434.

Текст

Nos capitulum ecclesiae Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis domina Dorothea [2] vocata, relicta quondam Symonis, filii Georgii de Cladussa, filia videlicet quondam Balse, filii quondam Herwoya, [3] ducis de Glasa, personaliter nostram veniens in presentia confessa est ministerio vive vocis sue in hunc [4] modum: quod cum ipse certam domum muratam simulcum possessionibus ac terris et vineis in civitate [5] Ragusiensi et eius territorio haberet et possideret, quam nunc cum predictis suis pertinentiis Communitas [6] civium et hospitem dicte civitatis Ragusiensis, sub certis censu et solutione feudali annis [7] singulis sibi proveniendis, dicuntur tenere et possidere. Et quia ipsa domina Dorothea, propter longam [8] loci distantiam, per levandis et recipiendis huiusmodi censu et solutionibus ad ipsam civitatem [9] Ragusiensem comode accedere non valeret neque posset, ideo ipsa, matura in se animi deliberatione [10]

⁵³ Поновићемо да је ова белешка исписана од исте руке која је идентичан унос ставила на полеђину исправе бр. 3 од 6. маја 1434. Тешко је одредити из којег периода је запис, али вероватно потиче из раздобља новог, а не средњег века.

prehabita, Dragyssa et Martinum, familiares scilicet suos speciales pro levandis et recipiendis premissis |11| censu et solutionibus, ad dictam civitatem Ragusiensem, tamquam veros suos et legitimos procuratores, |12| destinasset et direxisset, dans et concedens nostri in presentia dictis suis familiaribus et procuratoribus |13| in agendis et faciendis omnibus et singulis que in premissis essent necessaria seu etiam opportuna |14| et specialiter in dandis litteris sufficientibus expeditoriis in persona eiusdem domine Dorothee racione |15| et pretextu census et solucionis prenotatis de et supra centum florenorum auri aut plus seu minus, |16| prout conveniens fuerint, plenam et omnimodam facultatis potestatem, ymmo dedit et concessit nostri in presentia |17| testimonio presentium mediante. Datum in festo Ascensionis domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo tricesimo quarto.

На полеђини: Mathias

Превод

Ми Каптол Загребачке цркве дајемо на знање овом исправом да је племенита госпођа звана Доротеја, удовица покојног Шимуна, сина Јурја Кладушког, и кћи покојног Балше, сина покојног Хрвоја, херцега Глажа, дошавши лично пред нас, изјавила живим гласом на овај начин: да има и поседује зидану кућу заједно са поседима и земљама и виноградима у граду Дубровнику и на његовој територији. Наводи се да ту кућу са њеним поменутиим припадностима Општина грађана и гостију реченог града Дубровника сада држи и поседује у замену за одређену суму и феудално плаћање на годишњем нивоу које иде њој [Доротеји]. И како сама госпођа Доротеја, због велике удаљености места, не може и не успева са лакоћом долазити у речени град Дубровник ради подизања и примања наведеног дохотка и исплата, стога је она, својом јасном одлуком, упутила и послала у речени град Дубровник Драгишу и Мартина, своје нарочите фамилијаре, ради подизања и примања наведеног дохотка и исплата, као своје праве и законите заступнике, дајући и додељујући пред нама тим реченим својим фамилијарима и заступницима пуно и целовито овлашћење, које је већ дала и доделила, да је заступају у обављању и чињењу свих и појединачних ствари које у вези са реченим буду потребне или корисне, а посебно у давању задовољавајућих признаничних исправа у име исте госпође Доротеје, а у вези са поменутиим дохотком или плаћањем од сто и више златних дуката или, пак, више или мање од тога, како већ буде погодно. А то је овлашћење дала у нашем присуству, путем сведочанства ове исправе. Дато на празник Вазнесења господњег, године 1434.

На полеђини: Матија

Nos Capitulum ecclesie Ragusinae memorie commendamus p[ro]p[ri]os / 42. Iacobus D[omi]ni Ragusina
venerabilis p[ro]p[ri]os / 42. Iacobus D[omi]ni Ragusina
filius Georgij de Albona n[ost]ro vero p[ro]p[ri]os Iohannes filij Iohannis filij Iohannis de
Scedwiza p[ro]p[ri]os n[ost]ram veniens in p[ro]p[ri]os q[ui]a est de rebus v[est]ris
sue i[n] h[ab]itac[i]o[n]e. Et quia h[ab]itac[i]o[n]e et p[ro]p[ri]os l[ib]eracionis et p[ro]p[ri]os
annuam domus seu palatij sui qua ip[s]a in civitate Ragusina d[omi]naretur.
habere et possidere p[ro]p[ri]os longinqua loca d[omi]naretur p[ro]p[ri]os amodo accedere
non possit. Itaq[ue] vultes (Deo i[n] adiu[va]ntia) Iohannem et Thomam de Ragusina p[ro]p[ri]os
et familiares suos l[ib]eracionis p[ro]p[ri]os nomine et in p[ro]p[ri]os sua ad p[ro]p[ri]os
civitatem Ragusina et p[ro]p[ri]os l[ib]eracionis et p[ro]p[ri]os d[omi]naretur
seu palatij sui et p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os v[est]ras. Imposset d[omi]naretur / Iohannem
et Thomam se p[ro]p[ri]os l[ib]eracionis p[ro]p[ri]os p[ro]p[ri]os Iohannem et Thomam et alios
alios. Item ex p[ro]p[ri]os l[ib]eracionis et p[ro]p[ri]os d[omi]naretur p[ro]p[ri]os
palatij sui et civitate p[ro]p[ri]os eius. Datum factis p[ro]p[ri]os ac dictis et
p[ro]p[ri]os fuerit p[ro]p[ri]os sui ead[em] p[ro]p[ri]os. Datum factis
p[ro]p[ri]os ante festum. In Valentini d[omi]ni. Iohannes D[omi]ni Ragusina
Iacobus D[omi]ni Ragusina

Исправа 4: Državni arhiv u Dubrovniku, Miscellanea saeculi XV, Litterae scriptae dominationi Ragusii, br. 22. (7. II 1439)

4.

DAD, Miscellanea saeculi XV, kutija IV
Litterae scriptae dominationi Ragusii, br. 22
Capitulum ecclesiae Zagrabiensis [rectori et consilio Ragusii]
7. II 1439.

Текст

Nos capitulum ecclesiae Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis domina Dorothea [2] vocata, filia quondam Balse, filii olim Herwoye, ducis de Glasa, aliasque relicta quondam Simonis, [3] filii Georgii de Cladussa, nunc vero consors Johannis, filii Nicolai, filii Iwan de [4] Brezowycza, personaliter nostram veniens in presentiam confessa est oraculo vive vocis [5] sue in hunc modum: quod quia ipsa, ratione et pretextu locationis et arendationis [6] cuiusdam domus seu palatii sui, quam ipsa in civitate Ragusiensi dinosceretur [7] habere et possidere, propter longinquam loci distantiam per se comode accedere [8] non posset neque valeret. Ideo Stephanum et Thomam de Wydonyna, prediales [9] et familiares suos, latores presentium nomine et in persona sua ad prescriptam [10] civitatem Ragusiensem per consequens locationem et arendationem prescripte domus [11] seu palatii sui et suarum pertinentiarum universarum duxisset destinandum. Ratum [12] et firmum se promittens habituram quicquid per predictos Stephanum et Thomam vel, altero [13] absente, unum ex eisdem in locatione et arendatione pretacte domus seu [14] palatii sui et cunctarum pertinentiarum eiusdem, actum, factum, gestum ac dictum et [15] procuratum fuerit quomodolibet seu etiam [auticatum]⁵⁴ in premissis. Datum feria [16] sexta proxima ante festum beati Valentini martiris. Anno domini millesimo [17] quandringsesimo tricesimo nono.

Превод

Ми Каптол Загребачке цркве дајемо на знање овом исправом да је племенита госпођа звана Доротеја, кћи покојног Балше, сина покојног Хрвоја, херцега Глажа и уз то удовица покојног Шимуна, сина Јурја Кладушког, а сада, пак, супруга Иваниша, сина Николе, сина Ивана Брезовичког, дошавши лично пред нас изјавила својим живим

⁵⁴ Иако је документ изузетно читко написан, на овом месту је папир благо наборан, па није могуће утврдити о којој се речи ради, чак ни из контекста и типске формулације која је употребљена. Делује као да би се могло радити о речи *auticatum*, *articatum*, *artiratum*, *anticatum* или слично, али ниједна од њих не постоји у латинском језику. Не чини се да би то могле бити речи *articulatum*, *contractum*, *ordinatum*, *tractatum* или *indicatum*, које би биле стандардни елемент оваквих формулација. Можда се ради о речи *authenticatum*, без ознаке за скраћивање.

гласом на овај начин: да је она, ради издавања и стављања под закуп извесне своје куће тј. палате за коју се зна да је има и поседује у граду Дубровнику, а услед тога што због велике даљине места не може и не успева лично са лакоћом долазити, наредила да се Стјепана и Томе из Видонине, њени предијалци и фамилијари, као носиоци ове исправе, у њено име, упуте у наречени град Дубровник са циљем издавања и стављања под закуп наведене њене куће тј. палате и свих њених припадности. А она је обећала да ће све оно што [ће уследити] у послу издавања и стављања под закуп наведене њене куће тј. палате и свих њених припадности, а преко речених Стјепана и Томе, односно једног од њих ако други буде одсутан, сматрати за потврђено и установљено, те за учињено, урађено, обављено и речено и извршено с овлашћењем, на који год начин да то буде, а према ономе што је горе речено. Дато у петак уочи празника светог мученика Валентина, лета господњег 1439.

* * *

Дипломатички посматрано, све три каптолске исправе имају идентичну структуру, што је последица како формалних образаца, тако и наменског типа документа. Ради се, наиме, о овлашћењима за заступнике, тј. о типу исправе чији је латински назив био *procura* (општа пуномоћ).⁵⁵ Анализирани акти дати су у форми повеље са опсежнијом, иако углавном типском експозицијом, па се на тај начин разликују од сродних, али формално једноставнијих и краћих веровних или веровно-трибутних писама, какво је ћирилско писмо Шимуна и Доротеје Кладушке.⁵⁶ Ниједан од ових типова докумената није имао свечан карактер, већ једнократну сврху, због чега су писани на папиру и оверавани утиснутим печатима. Многи каптоли су били *loci credibiles* („веровна места“) и појединци су тамо одлазили да добију оверене преписе својих докумената или да дају свечане изјаве о којима је, након тога, каптол издавао исправу оверену аутентичним печатом. Током XIII и XIV века велики број каптола у Славонији и Хрватској добио је од владара привилегију да користи аутентични печат и обавља ове послове, па тако и Загребачки (још 1229. године).⁵⁷ Доротеја,

⁵⁵ *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae* V, 918–919; *Lexicon Latinitatis Medii Aevi*, ed. A. BLAISE, Turnhout 1975, 737; *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, ed. J. F. NIEMAYER, Leiden 1976, 857–858; Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 155 (докторска дисертација у рукопису). Уп. V. MAŽURANIĆ, *Prinosi*, 1170; Z. HERKOV, *Grada II*, 301–303.

⁵⁶ Д. ЈЕЧМЕНИЦА, Два писма, 38, 46–47; Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије*, 40–42, 67–69, 154–156, 159, 162, 201, 290–291, 301.

⁵⁷ А. GULIN, *Srednjovjekovni Zagrebački kaptol (utemeljenje, ustroj i javna djelatnost), Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094–1994. Zbornik u čast kardinala Fra-*

унука Хрвоја Вукчића, оба пута се удала за племиће са простора Загребачке жупаније, којој је овај каптол био најближи.

Друге две каптолске исправе издате на захтев госпође Доротеје без сумње су преузимале моделе и изразе прве, издате 1433. Но, чак и да нису, радило се о формулару уобичајеном за *procurae*. Исправе почињу каптолском интитулацијом у множинској форми (*Nos capitulum ecclesiae Zagrabiensis*), након које следи спој промулагације и опште инскрипције, карактеристичан за латинске исправе (*memorie commendamus per presentes*).⁵⁸ Следи петиција госпође Доротеје која је сваки пут лично дошла пред каптол да би јој се издала исправа у сврхе овлашћења датих посланицима ради преузимања дохотка који јој припада одседа у Дубровнику и који јој је тешко лично да покупи због удаљености града Св. Влаха од њеног уобичајеног боравишта. Петиција се проширује ближим одређивањем Доротејине личности кроз помене чланова њене породице (оца и деде), те супружника, а затим опширном експозицијом о њеним власничким правима над Хрвојевом кућом и припадајућим поседима у Дубровнику. Кућа се помиње у сва три документа (у првом и трећем као *domus seu palatium*, у другом као *domus murata*), с тим што се у првом наводи са њеним „припадностима“ које укључују винограде и друге корисне ствари које иду уз њу, а у другом се, чини се, виногради и земљишни поседи не везују за саму кућу, већ се јављају као имовина коју, поред палате, Доротеја поседује у граду, али и на другим територијама Дубровачке општине. Трећи документ се ограничава на кућу.⁵⁹

Диспозицију представља Доротејина констатација да због даљине није сама у могућности да подиже свој новац у Дубровнику и да, због тога, овлашћује своје заступнике да то ураде уместо ње. У одређеним случајевима су наведени и неки други детаљи, по чему се разликују наведене три исправе. Ту се углавном говори о личностима заступника/посланика и њиховом положају (једном је то њен муж, а у другим случајевима припадници ситног племства – њени и, вероватно, супругови фамилијари и предијалци), док се у другим деловима диспозиције на плеонастичан и крајње формалистичко-бирокарски начин, са пуно топоса (општих места), констатује да је Доротеја датим актом дала потпуно овлашћење својим *procuratores* да је заступају у овом конкретном послу.

nje Kuharića, Zagreb 1995, 133–151; ISTI, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli : loca credibilia sjeverne i središnje Hrvatske*, Zagreb 2001, 19–63; M. JERKOVIĆ, *Djelovanje Zagrebačkog kaptola i njegovi kanonici u 14. stoljeću*, Zagreb 2011, passim (doktorska disertacija u rukopisu).

⁵⁸ Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије*, 512.

⁵⁹ О структури Хрвојевихседа в. текст везан за н. 1.

Завршни делови се разликују по короборацијама. У првом документу Каптол констатује да је посредна аукторка исправе пред загребачким канонцима дала пуно овлашћење својим заступницима, уводећи тиме короборацију која, поред најаве печата, истиче чињеницу да је изјава дата пред каптолом тј. пред „веровним местом“. У другом изостаје помен печата, а у трећој читаву короборацију замењује типска фраза којом се констатује да је овлашћење посланицима дато и потврђено како је назначено у претходним редовима. Датумска формула опет обједињује све три исправе у једниствен образац. Месец и дан су одређени верским празником са допунским индикатором у виду седмичног дана (*feria tertia proxima ante festum Annunciationis Virginis gloriose; in festo Ascensionis domini; feria sexta proxima ante festum beati Valentini martiris*), док је година дата према ери од Христовог рођења и исписана речима, без скраћивања или нумеричких ознака (било римских или арапских).⁶⁰ Датум по данашњем стандардном рачунању је, стога, било лако утврдити. Све датације су хронолошке, јер се место – а то је бискупско-каптолско средиште насупрот Градеча тј. Грича у Загребу, које се и данас зове Каптол – подразумевало.

На крају је вредно спомена именовање тј. титулисање госпође Доротеје у документима. У свим случајевима она је, као давалац овлашћења, била ближе одређена својим супружницима, а затим прецима на основу којих је полагала наследно право на кући и другу имовину у Дубровнику. Тај израз је био типски: *nobilis domina Dorothea vocata filia quondam Balsa filii Herwoye ducis de Glassa, consors vero Symonis filii Georgii de Cladussa* (бр. 1); *nobilis domina Dorothea vocata relicta quondam Symonis filii Georgii de Cladussa filia videlicet quondam Balse filii quondam Herwoya ducis de Glasa* (бр. 3); *nobilis domina Dorothea vocata filia quondam Balse filii olim Herwoye ducis de Glasa aliasque relicta quondam Simonis filii Georgii de Cladussa nunc vero consors Johannis filii Nicolai filii Iwan de Brezowycza* (бр. 4). Вреди поменути и да се у сопственом писму, издатом на словенском језику, које је издала заједно са мужем, титулише као *госпођ Доротиџ кћи кнеза Бал'ше Херцеговића* (бр. 2). Она је, дакле, у свим документима *племенита госпођа*, односно *госпођа*. Њени супрузи, иако припадници средњег слоја племства, немају одредницу племенитости, нити епитет *egregius* који би био у складу са њиховим статусом, већ се наводе са

⁶⁰ Датуми су разрешени у донетом издању, према табелама у: J. STIPIŠIĆ, *Potočne povijesne znanosti*, 171–227. У радовима Ј. Мргић и С. Рудића, који су користили исписе С. Ћирковића, исписан је погрешан датум исправе из 1433. године (23. уместо 24. март), док су документи из 1434. и 1439. исправно датовани – Ј. МРГИЋ-РАДОЈЧИЋ, *Доњи Краји*, 111; С. РУДИЋ, *О кући Хрвоја*, 362.

очевим именом и племићким предикатом (од Кладуше, од Брезовице), с тим што се Шимун Кладушки доследно назива кнезом, али само у сопственом писму.⁶¹

Најважнија је квалификација предака – Доротеја је изјавила пред Загребачким каптолом да је „кћи покојног Балше, сина [покојног] Хрвоја, херцега Глажа“. Истраживачима који су се до сада бавили овим исправама, па и Хрвојем и његовим потомцима, није било сасвим јасно откуда ова необична титула „херцега од Глажа“ (уз то се користи облик *Glas[s]a*, уместо у изворима уобичајених форми *Glas* или *Galas*). Познато је да је Хрвоје био херцег Сплита и кнез Доњих Краја, као и да је држао град Глаж у истоименој жупи која је лежала западно од крајњег доњег тока реке Врбас, од данашње Бање Луке до ушћа Врбаса у Саву.⁶² Дилема се заиста тешко може разрешити, као и Доротејина мотивација да наведе овакву титулу свога деде. Глаж није био стандардни племићки предикат Хрватинића ни у угарским документима, а тешко је помислити да се Хрвоје, након губитка Сплита (1413) прогласио херцегом Глажа. Па опет, треба поменути да је Хрвојев брат Драгиша, 1. априла 1404. од Ладислава Напуљског добио даровницу којом му је додељен посед Грабарје у Пожешкој жупанији. У њој је ословљен као „*vir magnificus Dragissa de Glas, consiliarius et fidelis noster dilectus*“. Како је документ лоше приређен у XIX веку, а касније је готово сигурно страдао у пожару који је 1944. уништио Напуљски архив, тешко је утврдити да ли је особа задужена за инвестиру била *Nichola de Glas*, краљев *dilectus fidelis*, као што наводи Рачки, или *Millio (Millio, Milleo) de Glas*, како наводе Јорга и Шишић. Јорга је сматрао да је дотични био Драгишин сродник. По њему и Шишићу, иста особа била је задужена и за извршење Ладислављевог налога да се босанском краљу Остоји уступи половина тридесетнице у Трогиру и Шибенику. Међутим, идентификација те особе нам измиче.⁶³ Могуће је да су Доротеја и Шимун направили конструкцију у

⁶¹ О типологији племства у Загребачкој жупанији в. у: S. MILJAN, *Plemićko društvo*, 23–25.

⁶² М. БЛАГОЈЕВИЋ, Северна граница босанске државе у XIV веку, *Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена*, ур. С. ТЕРЗИЋ, Београд 1995, 59–76; Ј. МРГИЋ-РАДОЈЧИЋ, *Доњи Краји*, 111–113, 249–256, и даље према регистру.

⁶³ F. RAČKI, Izvadci iz kralj. osrednjega arkiva u Napulju za jugoslovensku poviest, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku* 7 (1863) 5–71, str. 54–56; N. IORGA, *Notes et extraits* II, 100; F. ŠIŠIĆ, Nekoliko isprava, 238–239, br. 77; *Zsigmondkori oklevéltár* II/1, ed. E. MÁLYUSZ, Budapest 1956, 362, nr. 3080–3082; J. МРГИЋ-РАДОЈЧИЋ, *Доњи Краји*, 75–77, 120, 249, 252. Могло би се, теоретски, помислити чак и да *Millio* или *Milleo* није име, већ можда деформисани облик титуле *miles*.

складу са географијом која је била позната и блиска канонцима Загревачког каптола или су, пак, знали нешто што историчарима измиче због слабе очуваности извора. Јелена Мргић је спекулисала да је Шимун осмислио ову титулу за супругиног деду, можда у жељи да се издигне изнад свог статуса жупанијског племића средњег ранга, или да је ту титулу сковао Балша Херцеговић.⁶⁴ У недостатку поузданих података, све те теорије вреди узети у разматрање. Остаје, најзад и могућност, иако мало вероватна, да се, услед недостатка јасне интерпункције, појам „херцег Глажа“, заправо односи на Балшу Херцеговића. Но, тако нешто би било још теже објаснити или доказати.

Ћирилско, веровно-трибутно писмо се разликује од каптолских исправа пре свега по формалним карактеристикама, пошто је имало веома сличну, готово исту намену. Ради се о документу чији су непосредни ауктори кнез Шимун и госпођа Доротеја и које је пратило њено прво каптолско овлашћење из 1433. године. Како је реч о писму, оно споља има адресу у којој инскрипцији претходи симболичка инвокација (релативно једноставан знак крста), а за њом следе изрази салутационог (*како господи*) и промулгационог карактера (*та листь дань буди*), иако су у основи део инскрипције. Облик из адресе, *mutatis mutandis*, представља и почетак самог текста писма. Оно такође започиње симболичком инвокацијом, инскрипцијом (*Звеличенои и вазможнои господи кнезу и властелемь владушићаго града Дубровника*) и салутацијом (*вам препоручење како господи*).⁶⁵ Након тога следи диспозициони део писма у коме ауктори обавештавају дестинатаре о томе да су једно време препуштали свој део ренте Твртку Боровинићу (и, имплицитно, његовој супрузи Катарини), али да сада очекују исплату новца за претходне две године и да у те сврхе шаљу свог слугу Стипана који има овлашћење Шимуна и Доротеје да тај новац преузме и са њиме даље располаже.

Диспозицијом се и завршава први део текста. Нешто ниже, ситнијим словима, дат је необичан датум који у потпуности одговара угарском моделу латинских исправа, а у ћирилским се не среће. Датум гласи: *дань на штабу паски*, има искључиво хронолошки карактер, али сам по себи не носи довољно информација за исправно дато-

Ну су носили и Хрвоје и Драгиша, а вероватно и још неки чланови породице Хрватинића-Вукчића. Теза да је Драгиша Вукчић био глашки кнез или жупан није проверива, али његови потомци су, заиста, и касније држали град Глаж и његово подграђе, можда стечено још 1391. године (F. RAČKI, *Izvadci*, 34; *Monumenta Serbica spectancia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*, ed. F. MIKLOSICH, Vienne 1858, 438–440).

⁶⁴ Ј. МРГИЋ-РАДОЛЧИЋ, *Доњи Краји*, 113.

⁶⁵ Н. ИСАИЛОВИЋ, *Владарске канцеларије*, 517.

вање. Тек из контекста је могуће утврдити потпуну и тачну датацију. Ради се, заправо, о прилагођеној верзији латинског израза (*in octava Paschae*), што означава осми дан Ускрса.⁶⁶ Година није наведена, али се може наслутити из контекста, о чему је већ било речи на почетку овог рада. Како је каптолска исправа из 1433. издата у марту и у њој се као опуномоћеник госпође Доротеје јавља Стипан, син Херње од Грабровника, биће да је ово писмо настало у слично време, дакле 19. априла 1433, а не 4. априла 1434. године, јер је 6. маја 1434. Шимун већ био покојни, а Доротеја саставља ново овлашћење у коме именује друге заступнике (који су посетили Дубровник у јулу 1434. године). У прилог томе говори и чињеница да је Стипан 21. маја 1433. био у Дубровнику и покупио новац који је припадао Доротеји. Уколико смо у праву да се радило о 1433. години, није нам познато из ког је разлога непознати аутор белешке на полеђини повезао ово писмо са 1434. Могуће је да је оно било уметнуто уз канцеларијску белешку о исплати за ту годину, а можда је то и зато што је Стипан у мају 1433. покупио део износа за следећу, 1434. годину (до 31. марта).⁶⁷

Завршну формулу у писму представља потпис, који је одвојен и од текста и од датума, који као да је накнадно дописан. Потпис представља замену за интитулацију и гласи: *кнезь Шимунъ Кладушки и госпођ Доротиѡ кћи кнеза Балше Херцеговића*. Доротеја се помиње као носитељка поседовних права и зато се наглашава њено порекло, слично као и у каптолским исправама, док њен супруг, као мушка глава, долази на прво место. Термин *свакь* могао је означити и зета (сестриног мужа) и пашенога (мужа женине сестре), те је Твртко Боровинић био *свакь* и Шимуноу и Доротеји.⁶⁸

Треба напоменути да овај документ има своје специфичности и у погледу језика и писма. Већ смо раније напоменули да писмо има морфолошке особености које карактеришу ћирилицу коришћену у то време у јужној Хрватској (простор између Зрмање и Цетине), те знатно ређе у јужној Славонији и Посавини. То писмо карактеришу оштрији потези, карактеристична слова (нпр. „н“ или „ч“) и јасан утицај угласте глагољице.⁶⁹ Када је реч о језику, он тек незнатно одудара од за Босну (посебно централну Босну) карактеристичне икавице. Специ-

⁶⁶ Ј. ШТИПЉИЋ, *Потољне повјесне знаности*, 175–176.

⁶⁷ В. и део текста на који се односе н. 14–21.

⁶⁸ В. литературу у н. 18.

⁶⁹ П. ЂОРЂИЋ, *Историја српске ћирилице*, 171–179. В. и. Н. ИСАИЛОВИЋ, Две ћирилске исправе Ивана VI (Анжа) Франкопана Омишанима, *Мешовита грађа (Miscellanea)* 32 (2011) 101–124; исти, Повеља бана Дамјана Хорвата Дубровчанима о слободи трговине, *Иницијал. Часопис за средњовековне студије* 2 (2014) 241–253.

фичне и, из босанске и дубровачке перспективе, ретке и атипичне речи *приходакъ*, *штоли*, *юре*, *просимо*, заменица *ки*, потпуно доследна икавица, присуство (иако недоследно) шћакавице (*владуићаго*, *допуићенъе*). Документ је, дакле, настао у Кладуши или неком другом поседу кнеза Шимуна у Загребачкој жупанији, на простору на коме се ћирилица ретко користила и на коме се сва преписка одвијала на латинском или, евентуално, глагољници, као доминантом писму на простору западно од Кладуше.

Neven Isailović

**FOUR DOCUMENTS CONCERNING THE POSSESSIONS
OF HRVOJE VUKČIĆ IN DUBROVNIK (RAGUSA)**

Summary

The paper contains a critical edition (text, translation, description, diplomatic analysis, historical circumstances) of three Latin documents of the Cathedral Chapter of Zagreb, issued on request of Doroteja Kladuška (later Brezovička), the daughter of Balša Hercegović and granddaughter of Hrvoje Vukčić. The documents are kept in the National Archives in Dubrovnik, series *Miscellanea saeculi XV*, subseries *Litterae scriptae dominationi Ragusii*. In addition to this, the paper also contains the edition and commentary of a Cyrillic letter kept in the same archive, concerning the same matter. The main legal effect of these documents was to give authorisation to envoys to collect money from the proceeds that Doroteja was entitled to based on the lease of her half of her grandfather's and father's possessions in Dubrovnik (Ragusa). These *procurae* are at the same time statements about her ownership of the house, as well of the land and vineyards possessed by Hrvoje and Balša and inherited by Balša's daughters – Katarina (the wife of Bosnian *knez* Tvrtko Borovinić) and Doroteja. In the first Latin document (issued on 24 March 1433), Doroteja is mentioned as the wife of Šimun Kladuški, in the second (issued on 6 May 1434) as his widow, and in the third (of 7 February 1439) as the wife of Ivaniš (Ivan) Brezovički. It has been established that the Cyrillic letter, hitherto imprecisely dated to 1434 based on an accompanying note, was almost certainly issued on 19 April 1433, and went in pair with the first Cathedral Chapter document from March 1433. Based on newly found sources, the views of earlier historians have been supplemented and corrected. It was found that Doroteja's income was received, at least until the first decades of

the second half of the 16th century, also by the Šubić Peranski family – descendants of her daughter Margareta Kladuška.

Keywords: Hrvoje Vukčić, Balša Hercegović, Doroteja Kladuška/Brezovička, Šimun Kladuški, Ivaniš (Ivan) Brezovički, Hrvoje's house in Dubrovnik, Dubrovnik (Ragusa), Cathedral Chapter of Zagreb, documents, 15th century.

Чланак примљен: 25. октобра 2016.
Чланак прихваћен: 25. децембра 2017.

ЧАСОПИС ЗА СРЕДЊОВЕКОВНЕ СТУДИЈЕ

ИНИЦИЈАЛ

INITIAL

A REVIEW OF MEDIEVAL STUDIES

UDC 93/94

ISSN 2334-8003

CENTRE FOR ADVANCED MEDIEVAL STUDIES

INITIAL
A REVIEW OF MEDIEVAL STUDIES

VOLUME 5

Editor-in-Chief

Srđan Rudić

Editorial Board

Lenka Blechová-Čelebić (Prague), Stanoje Bojanin,
Borislav Grgin (Zagreb), Sergey Ivanov (Moscow),
Gábor Klaniczay (Budapest), Esad Kurtović (Sarajevo),
Smilja Marjanović-Dušanić, Vojin Nedeljković,
Georgi Nikolov (Sofia), Paola Pinelli (Florence),
Danica Popović, Dejan Radičević, Srđan Rudić,
Irena Špadijer, Georg Vogeler (Graz)

Publishing Editor

Dragić M. Živojinović

Belgrade
2017

UDK 93/94

ISSN 2334-8003

ЦЕНТАР ЗА НАПРЕДНЕ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СТУДИЈЕ

ИНИЦИЈАЛ
ЧАСОПИС ЗА СРЕДЊОВЕКОВНЕ СТУДИЈЕ

КЊИГА 5

Главни уредник
Срђан Рудић

Редакциони одбор
Ленка Блехова-Челебић (Праг), Станоје Бојанин,
Борислав Гргин (Загреб), Сергеј Иванов (Москва),
Габор Кланицај (Будимпешта), Есад Куртовић (Сарајево), Смиља
Марјановић-Душанић, Војин Недељковић,
Георги Николов (Софија), Паола Пинели (Фиренца),
Даница Поповић, Дејан Радичевић, Срђан Рудић,
Георг Фогелер (Грац), Ирена Шпадијер

Одговорни уредник
Драгић М. Живојиновић

Београд
2017